

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-15>

**CORRELATION “APPEARANCE – CHARACTER”:
NORDIC IN THE PSYCHOPORTRAIT OF TODOS OSMACHKA**

**КОРЕЛЯЦІЯ «ЗОВНІШНІСТЬ – ХАРАКТЕР»:
НОРДІЙСЬКЕ В ПСИХОПОРТРЕТІ ТОДОСЯ ОСЬМАЧКИ**

Boiko V. V.

*Postgraduate Student
at the Department of Ukrainian
and Foreign Literature
Volodymyr Vynnychenko Central
Ukrainian State
Pedagogical University
Kropyvnytskyi, Ukraine*

Бойко В. В.

*аспірантка кафедри української
та зарубіжної літератури
Центральноукраїнський державний
педагогічний
університет
імені Володимира Винниченка
м. Кропивницький, Україна*

Епоха українського модернізму – це час зосередженості на психологізмі, зовнішньому і внутрішньому, час розчиненості «митця у текстах доби *fin de siecle*” [8, с. 29]. Саме цей період має для дослідників багате підґрунтя для розкриття особистості митця, його психосвіту та дає змогу створити психопортрет письменника.

Слова Н. Зборовської: «щоб осмислити таку складну і могутню постать в українській літературі, двадцятого століття вже не вистачить» [2, с. 25] увиразнюють мету та актуальність нашого дослідження, які полягають у всебічному розкритті особистості людини трагічної долі Тодося Осьмачки, зокрема в експлікації особливостей рис характеру митця.

У спогадах Ю. Стефаніка (Клинового) про Тодося Осьмачку читаємо так: «... я побачив Тодося Степановича, високого, стрункого, ще молодого, із прегарним *нордійським* обличчям, з височенним чолом і тонкими устами, з яких дещо скривленою посмішкою визирало ледве вловне страждання» [13, с. 111] (курсив наш – В. Бойко). На особливу увагу заслуговує характеристика обличчя митця як *нордійського* (курсив наш – В. Бойко). Опираючись на дослідження Д. Донцова, Ю. Липи, О. Кульчицького, В. Липинського етнолог-релігієзнавчиня Г. Лозко припускає, що в соціопсихічній структурі української нації можна виділити чотири типи: нордійський, понтійський, динарський і остійський [7, с. 94]. На думку дослідниці, для нордійського типу характерні такі особливості зовнішності, як

високий зріст, світле волосся, блакитні очі, продовгасте обличчя із прямим тонким носом та розвинутим підборіддям [7, с. 94].

Опис зовнішності, згаданий Ю. Стефаником, підтверджує думку про те, що Тодось Осьмачка вписується в концепцію дослідників-етнологів і належить до нордійського типу соціопсихічної структури. Підтвердженням цієї думки стає низка спогадів й інших сучасників письменника. Зокрема В. Покальчук згадує, що зовні Тодось Осьмачка був *«високий, із лагідним виразом обличчя...»* [10, с. 146] (курсив наш – В. Бойко). У ранніх спогадах О. Филиповича про Тодося Осьмачку, датованих першою половиною 20-х років ХХ століття, натрапляємо на такий опис зовнішності: *«Він був гарний на вроду: добре збудований, високого росту, з широкими рисами обличчя і густим темно-русявим чубом»* [14, с. 64] (курсив наш – В. Бойко).

На особливу увагу заслуговує характеристика кольору очей митця. Наприклад, дружина Григорія Косинки – чи не єдиного посправжньому близького друга Тодося Осьмачки – Т. Мороз-Стрілець згадує про карі очі: *«...він був високий, стрункий, волосся темно-русяве, очі карі, брови густі й широкі, аж ніби зрослися в одну, – красивий, файний хлопець»* [9] (курсив наш – В. Бойко), а лікарка письменника М. Кейван – про сині: *«На його обличчі, що в першій хвилині видалося мені обличчям затурбованого українського дядька з густими бровами та синіми очима, вразила мене якась особлива усмішка тонких уст»* [3, с. 36] (курсив наш – В. Бойко).

Дослідниця родоводу Тодося Осьмачки В. Коваленко, описуючи зовнішність батька Степана як чоловіка *«середнього зросту, худорлявого, сіроокого»* [4, с. 60], проводить паралель із рисами самого письменника *«сірі очі, зміїста тонка, гостра усмішка...»* [4, с. 60] (курсив наш – В. Бойко). Про схоже забарвлення очей згадує й Улас Самчук: *«...в його попелястих очах було виразно помітно тривожну скорб. А одночасно й гнів»* [цит. за: 11, с. 92] (курсив наш – В. Бойко). Ми маємо змогу послуговуватися тільки чорно-білими світлинами, тому не можемо точно реконструювати колір очей митця. І базуючись на вищезгаданих фактах, припускаємо, що Тодось Осьмачка мав такі батькові сірі очі.

Вагомим для дослідження типів соціопсихічної структури української нації є й конституція тіла. Г. Костюк згадує про Тодося Осьмачки, як про високого, стрункого, *«...з обличчям римського патриція...»* [6, с. 140] (курсив наш – В. Бойко). Відповідно – представника родової знаті у стародавньому Римі [12, с. 96], що є ще одним аргументом належності Тодося Осьмачки до нордійського типу,

оскільки це «тип державного мужа, аристократа, полководця. Він у всьому вивищується над натовпом» [7, с. 94].

Для нордійського типу соціопсихічної структури української нації визначають такі ознаки, як «витривалість, правдолюбство, сила волі, пильність, любов до порядку, розсудливість» [7, с. 94]. Фанатична любов до правди як найбільш яскрава риса характеру письменника, що підтверджує його належність до нордійського типу, вже була предметом нашого дослідження [1].

Серед інших рис характеру нордійця Г. Лозко виділяє нетерпимість до розхлябаності в інших, «пліткарства, нестриманості у поведінці, галасу; він не вміє вибачати, не любить сам каятися; не швидко знаходить собі друзів, заприятнюється далеко не з кожним. Нордієць дуже вибагливий до товариства й свого оточення. Коли ж не знаходить такого, віддає перевагу самотності» [7, с. 94].

У спогадах сучасників митця знаходимо значну кількість підтверджень вибагливості Тодося Осьмачки до свого товариства. М. Кейван підкреслює, що «всім, аж надто відомо, що *жити з ним у приязні вже не така проста річ*. Тодось умів робити собі ворогів» [3, с. 37] (курсив наш – В. Бойко), Л. Коваленко звертає увагу на довіру, яка мала велике значення для Тодося Осьмачки і була «не для всіх»: «я знала Осьмачку так довго і що він зберіг до мене якесь довір'я *в тій мірі, у якій він міг зберігати довір'я до чужої людини*» [5, с. 24] (курсив наш – В. Бойко). Про це також згадує й Улас Самчук: «...З ним треба було бути обережним з мовою, *щоб не злякати його довір'я...* До людей був упереджений, у всьому вбачав недобрі наміри, перебував у стані постійного невдоволення» [цит. за: 11, с. 92] (курсив наш – В. Бойко). Ю. Стефаник метафорично описує поведінку Тодося Осьмачку в товаристві: «у відношенні до нас *величезний кактус*: з масою колючок, але з божественним червоним квітом, що горів нам і, я певний, горітиме непогасним вогнем прийдешнім поколінням українського народу [13, с. 113] (курсив наш – В. Бойко).

Отже, у процесі дослідження було виявлено кореляцію зовнішності та рис характеру особистості. На основі мегатексту (С. Михида) та досліджень етнологів-релігієзнавців про соціопсихічні риси українського характеру було з'ясовано, що Тодось Осьмачка вписується в концепцію дослідників-етнологів і належить до нордійського типу. Взаємозв'язок зовнішності та характеру буде ширше розкрито в наших подальших дослідженнях.

Література:

1. Бойко В. В. Фанатична любов до правди : штрихи до психопортрету Теодосія Осьмачки. *International scientific conference "The issues of modern philology and creative methods of teaching a foreign language in the European education system" : conference proceedings* (December 28–29, 2021. Venice, Italy). Riga, Latvia : "Baltija Publishing", 2021. С. 27–30.
2. Зборовська Н. В. «Танцююча зірка» Тодося Осьмачки. Київ : МСП «Козаки», 1996. 63 с.
3. Кейван М. П. У самотній мандрівці до вічності. *Живий Осьмачка : спогади* / упоряд. С. Козак. Детройт : «Українські вісті», 1998. С. 35–85.
4. Коваленко В. М. Русалко з Куцівських ярів. Черкаси : Видавець Ю. А. Чабаненко, 2018. 220 с.
5. Коваленко Л. М. У пошуках «справжньої України». *Живий Осьмачка : спогади* / упоряд. С. Козак. Детройт : «Українські вісті», 1998. С. 13–33.
6. Костюк Г. О. Осьмачка здалеку і зблизька. *Живий Осьмачка : спогади* / упоряд. С. Козак. Детройт : «Українські вісті», 1998. С. 117–195.
7. Лозко Г. С. Українське народознавство. Вид. 5-те, зі змін. та доповн. Мандрівець, 2014. 512 с.
8. Михида С. П. Психопоетика українського модерну : Проблема реконструкції особистості письменника : монографія. Кіровоград : «Поліграф–Терція», 2012. 362 с.
9. Мороз-Стрілець Т. М. Голос пам'яті : спогади. Київ : Радянський письменник, 1989. 196 с.
10. Покальчук В. Ф. Тодось Осьмачка (фрагмент зі спогаду). *Сучасність*. 1995. № 5. С. 146–147.
11. Скорський М. А. Тодось Осьмачка : (життя і творчість). Київ : Український Центр духовної культури, 1999. 224 с.
12. Словник української мови : в 11 т./ за ред. А. В. Лагутіна, К. В. Ленець. Київ : Наукова думка, 1975. Т. 6 : П–Поїти. 832 с.
13. Стефанік Ю. В. Свідомий своєї великості. *Живий Осьмачка : спогади* / упоряд. С. Козак. Детройт : «Українські вісті», 1998. С. 109–117.
14. Филипович О. П. Тодось Осьмачка (фрагменти спогадів). *Сучасність*. 1967. № 1, С. 65–73.